

FIGURES I PAISATGES GUIXOLENCES EN L'OBRA PERIODÍSTICA DE GAZIEL

MANUEL LLANAS

I

Sovint, l'obra d'un artista, plàstic o literari, apareix indestriablement lligada a un indret determinat, el quan no tan sols la nodreix de forma substancial, sinó que també, recíprocament, és sotmès a una transformació creativa que el fixa per a la posteritat. És el que passa amb el paisatge olotí i la pintura de Joaquim Vayreda, amb Palafrugell (i, per extensió, la terra empordanesa) i la prosa de Josep Pla, amb el Montseny i la poesia de Guerau de Liost; o, per mencionar exemples forans, amb les ciutats de Londres i Dublín i les novel·les, respectivament, de Dickens i Joyce. Ens trobem en aquests casos, entre tants d'altres, amb creadors que es basen en el localisme per fer-se una visió del món que, al capdavall, transcendeix de bon tros l'àmbit reduït del punt de partida, sense el qual, però, resulten inexplicables. Als països més consistents, que preserven gelosament —i exhibeixen orgullosament— el seu patrimoni cultural, aquestes realitats són molt vives. Així ho constatava Ferran Soldevila en el seu dietari *Hores angleses* (1925-1929):

"A Anglaterra i a Escòcia hi ha contrades que són gairebé més conegudes pel nom d'un gran poeta, que hi ha nascut o que hi ha viscut, que no pas per llur propi nom: l'Stratfordshire s'anomena correntment *Shakespeare's Country*; el districte dels llacs anglesos ha estat anomenat també Wordsworthshire —comtat de Wordsworth, com si diguéssim—;

la contrada d'Ayr, al S.O. d'Escòcia, és generalment anomenada "Contrada de Burns"; Melrose i la seva rodalia duen el nom genèric de *Land of Scott*, en record de Sir Walter, que va viure durant vint anys a Abbotsford".

Sant Feliu de Guíxols i Gaziell es vinculen també estretament. D'una banda, per les pàgines que l'escriptor dedica a la seva ciutat natal i, de l'altra, perquè a l'alè mediterrani de Sant Feliu i de la Costa Brava Gaziell hi atribueix l'arrel més fonda del seu pensament i de la seva forma de ser. Així, als setanta-cinc anys insistia encara que enlloc com en aquells paratges no hi havia "fruit tan íntimament, tan plenament, de la pura delícia de viure. És un petit misteri, que deu comportar, ben segur, algun secret senzill, com el calçat fet a mida. I jo dec estar fet a mida d'aquesta dolça terra meua" (*Sant Feliu de la Costa Brava*, dins *Obra Catalana completa*, pàg. 360).

De fet, és justament a la vellesa —tant a *Una vila del vuitcents* com a *Sant Feliu de la Costa Brava*— quan Gaziell, pouant en els records d'infantesa i primera joventut, forja el mite de Sant Feliu, terra virginal de pura nissaga mediterrània on perdurava encara, a finals del segle passat, l'esperit de la Grècia clàssica. Aquesta idea, però, el nostre escriptor l'havia insinuada ja molts anys abans, el 1928, en una prosa literària on, tot descrivint paratges marins guixolencs, s'hi troben frases com aquestes:

"Però, per a entendre a Plató, més que llegir-lo amb exègetes i comentaristes, diccionaris i lèxics, convé recordar-lo per les vores del nostre Sant Pol, així que a l'estiu comença a fer-s'hi de dia. I si voleu veure a Odisseu, veure'l materialment —amb els cataus de les sirenes i les riberes de Calipso, o les pinedes per on vagava Polifem—, entreu a punta d'alba, a poc a poc, sense fer altra remor que la de la quilla dins l'aigua, a la divina platja de la Conca, tota badada mig de cara a Orient".

II

Aquest fragment pertany a un dels articles que el Gaziell anterior a 1936 va consagrar a homes i aspectes guixolencs, uns textos oblidats que reserven algunes sorpreses i que, si més no, palesen la permanent adhesió i fidelitat de l'escriptor als seus orígens. Quan n'hi vaig parlar, l'enyorat Lluís Esteva em va animar amablement a exhumar-los: és el que, en homenatge a la seva memòria, em proposo fer. Es tracta d'un total de 14 articles, 12 dels quals publicats a *La Vanguardia* i els altres 2 a revistes de Sant Feliu mateix, tots ells datats entre 1921 i 1933. Temàticament, 8 se centren en personalitats diverses, i els 6 restants, en paisatges, naturals o urbans.

III

Dins el primer bloc —presidit pel desig de donar a conèixer entre el gran públic rellevants figures guixolenques, en bona majoria del tot desconegudes a Catalunya— ressalten amb llum pròpia els tres articles dedicats a Juli Garreta: *De mi tierra. Los Maestros Cantores del Ampurdán* (*La Vanguardia*, 2-XI-1921), *El último retrato. Julio Garreta* (*La Vanguardia*, 11-XII-1925) i *Als amics de Garreta. Un bon pedrís* (*L'Avi Muné*, núm. 400 [25-XII-1925]; reproduït també al núm. 553 de la mateixa revista [1-XII-1928]). El primer, una semblança esmaltada de records personals d'infantesa, presenta la figura d'un músic discret i instintiu que du, al Sant Feliu natal, una vida grisa de rellotger, només alterada per escapades a Barcelona, on, de tant en tant, s'interpreten obres simfòniques seves. Destaquem-ne les frases finals:

Y —¿por qué no decirlo?—, a pesar de las posibilidades que la humildad de su vida haya podido marchitar, yo le prefiero así, tal como es, bonachón e instintivo, con su rostro carnoso y sus claros ojillos de mirada infantil; para que vaya envejeciendo, sentado en mangas de camisa a las puertas de su tienda modesta, soñando armonías y ajustando relojes, como el Hans Sachs adorable de los maestros cantores del Ampurdán.

Els altres dos van ser escrits arran de la mort del músic; així, mentre que al segon evoca l'últim record que en conserva i en deplora la prematura pèrdua, a les portes d'oferir la seva producció més madura i sòlida, al tercer proposa honorar-ne el record amb un medalló de bronze en un pedrís, que caldria emplaçar al camí de Sant Telm.

Salvador Albert, escriptor i polític palamosí domiciliat a Sant Feliu molts anys, ocupa l'atenció de dos articles més: *Flores del silencio. El tesoro de un solitario* (*La Vanguardia*, 17-VII-1925) i *Salvador Albert. El poeta solitario* (*La Vanguardia*, 19-III-1926). El primer, que comença denunciant l'ostracisme al qual el centralisme cultural barceloní condemna els escriptors i artistes que, com Albert, no resideixen a la capital catalana —denúncia que va generar una agra polèmica entre Gaziell i el diari *La Publicitat* que he glossat en un altre lloc (vegeu el número 38 de la revista *Els Marges*)—, situa i elogia la poesia de l'autor, en plena maduresa i reveladora d'un fons delicadament humà. El segon, en canvi, se cenyeix a la seva evolució, i conclou que la lírica d'Albert, sense precedents a Catalunya, remet als poetes anglesos del segle XIX en la mesura que, impermeable al món exterior, s'endinsa en profundes realitats abstractes.

En un altre article, *De mi tierra. El amor al oficio* (*La Vanguardia*, 11-

I-1922), divulga la tasca d'impressor de bibliòfil d'Octavi Viader, que, entre altres títols, havia publicat un *Quixot* en fulls de suro i, feia poc, una edició monumental de *Tirant lo Blanc*. Viader, diu Gaziell, perpetua la tradició iniciada pels impressors artesans primitius; el seu amor a l'ofici li ha permès superar les limitacions tècniques de l'anacrònica maquinària de la qual disposa i contrasta amb el desenfrenat mercantilisme que s'ha apoderat del segle XX.

Agustí Casas i Vinyas i un seu llibre recent, *Coses d'Itàlia* (imprès per Viader), són els protagonistes de *Pláticas literarias. Flores del silencio* (*La Vanguardia*, 11-VII-1924); l'autor, culte, poliglota i sensible, ha escrit sobre Roma, Pompèia i Florència amb tanta intel·ligència i coneixement directe que aquesta obra, apareguda per exemple a França, hauria obtingut de seguida una gran anomenada. Ara: Casas, nascut i domiciliat a una vila espiritual com Sant Feliu, viu voluntàriament desconnectat del món cultural barceloní, de les seves penyes i tertúlies, i ningú no n'ha fet cabal.

Finalment, *Flores del silencio. El Carnegie de Cataluña* (*La Vanguardia*, 16-IV-1926) es destina a enaltir, també entremig de records personals, la trajectòria i el mecenatge cultural de Rafael Patxot i Jubert amb motiu de l'aparició del primer volum de les *Cròniques catalanes* que patrocina. La seva activitat desinteressada de promoció cultural esdevé un model d'allò que hauria d'imitar la plutocràcia catalana.

IV

El segon bloc d'articles pertany majoritàriament a una variant del periodisme de Gaziell estretament vinculada a l'exercici literari pur, al marge de la realitat quotidiana i de l'actualitat palpitant. Es tracta, en suma, d'esplais lírics, de proses on exhibeix el seu domini de recursos expressius al servei d'una capacitat descriptiva poc habitual. Així, al primer de tots, *Otoño. La niñez en el campo* (*La Vanguardia*, 3-X-1923), parteix de la sensació de tardor experimentada al Passeig de Mar per rememorar la seva infància, viscuda en contacte directe amb la naturalesa. I, de l'anècdota, es remunta a la categoria: tots els nens s'haurien d'educar de la mateixa manera, a la vora del camp o del mar —l'escola primària ideal—. Perquè dels escolars dels grans nuclis urbans, de vida resclosa i artificial, *salen después aquellos mozos que ignoran cómo se crían los gusanos de seda y qué se le debe dar a un rodaballo para que muerda el anzuelo, y en cambio saben perfectamente cómo vive una estrella de cine y qué come un recordman del shimmy para no engordar demasiado. La mayoría de los niños ciudadanos comienza la vida por su atardecer, algo así como si estudiasen la literatura clásica griega comenzando por Luciano de*

Samosata, y pasando por alto estúpidamente, no sólo a Esquilo y Sófocles, sino incluso a Hesiodo y Homero...

A *Fin de veraneo. La despedida del mar* (La Vanguardia, 26-IX-1924), ens ofereix una estampa lírica del retorn en barca, després d'una estona de pesca, a Sant Feliu; la calma del trajecte l'altera només una bandada de dofins.

La Cala del Molí protagonitza *Fin de verano. La caleta interior* (La Vanguardia, 25-IX-1925): un bany a aquelles aigües tan pures li fa percebre "*la magia absoluta de las cosas naturales*", descoberta dels grecs antics que han heretat els altres pobles mediterranis. Un panteisme vitalista batega al fons de l'article, que Gaziell remata amb una al·legoria: els paratges tan idíl·lics i serens com aquell suggereixen el refugi íntim (la "*caleta interior*") on l'home té necessitat d'arreccerar-se de les tribulacions del món.

De bon matí (CEIDA [Centre d'Esbarjos i Deports Atlètics], agost de 1928), text al qual pertany el fragment reproduït al final de l'apartat I, és, segurament, la millor prosa en català del Gaziell anterior a la guerra civil. Hi descriu la llum màgica i mitològica de Sant Feliu i la Costa Brava a les envistes de la tardor, el moment de màxim encís de tot l'any; vegem-ne, com a mostra, aquesta prodigiosa recreació de l'aparició del sol:

Veuríeu que li costa alçar la faç inflada del fons de l'aigua espessa. Quan ix tot fora, el sol s'està un moment immòbil, i sembla que ja no pugui remuntar-se més. Hi ha com un tel que el té enganxat, encara tou com una pasta, damunt el forn de l'horitzó roent. La bombolla s'estiregassa i deforma, lluitant per desprendre's de l'aigua, com les que els nois fan sortir d'un canó de llucet, amb màgica bufera. Per fi, el tel es trenca: el sol tremola tot ell de l'estrebada, com si anés a esclatar esplendorosament per l'espai; però s'asserena i comença a volar cel amunt, esquitxant tota la mar amb les seves bengales".

Una altra magnífica prosa poètica és *Costa Brava. El otoño en el mar* (La Vanguardia, 22-IX-1933), que reflecteix líricament, amb gran riquesa de matisos descriptius i de paleta cromàtica, les mutacions que el mar tardoral sofreix a Sant Feliu en les diverses fases del dia.

D'un caire ben diferent al de tots els articles anteriors resulta, per acabar, *Humorada. El gobierno del sol* (La Vanguardia, 3-XI-1933), en el qual traspuja un to festiu i fins humorístic tenyit de sarcasme i causticitat, no gens freqüent en Gaziell. En plena Segona República, la pau, la quietud, el clima excepcionalment benigne i un dinar suculent i barat d'una diada de Tots Sants a Sant Feliu el mouen a pensar que Espanya és un país desballestat que es governa gairebé d'esma. I que, per fortuna, la interven-

ció externa i intempestiva de l'habitual desgavell polític en el poder no pot vèncer l'harmonia implantada pel govern de la naturalesa:

La sensación profunda que uno tiene de España es que en ella no hay nada, o casi nada, realmente organizado, y que todo, absolutamente todo lo humano, podría estar muchísimo mejor. Más aun: el convencimiento íntimo de todo aquel que haya frecuentado con alguna inteligencia y sin el menor interés personal la esfera de la cosa pública en España, es que en nuestro país la política, los gobiernos y cuanto gira y pulula alrededor de ellos, resulta perfectamente inútil, y sólo sirve para enredar, para entorpecer la marcha natural que por sí solas llevarían las cosas. Pero hay en España un no sé qué, una fuerza sobrehumana, gigantesca, que contrarresta esta acción corrosiva del hombre, esa incapacidad total del indígena para organizarse, para hacer política, y compensa constantemente las atrocidades, el desbarajuste y las pérdidas resultantes de la anarquía de los elementos humanos, con la suprema armonía de los elementos naturales y cósmicos: la arrolladora fuerza del clima, la formidable influencia de la tierra, del cielo y del mar. Este país, bien gobernado, sería único en el mundo. Tal como lo gobernamos los españoles, debería ser el peor. Y la cosa, en realidad, se queda en un término medio: los hombres hacemos todo lo posible por hundirlo, pero la naturaleza, más fuerte que nosotros, no se cansa de mantenerlo a flote. El primer gobernante de este país es el sol.

V

El 1954, Gaziell va proposar a l'impressor Viader —fill d'aquell Octavi Viader al qual dedicava un article el 1922— la recopilació en un llibre de bona part d'aquests textos periodístics de tema guixolenc. Amb aquest propòsit, els havia reordenat i anotat, n'havia canviat algun títol, havia previst un pròleg —que no va arribar a redactar— i havia detallat la llista de fotografies —retrats de personatges i panoràmiques de paisatge— amb què calia il·lustrar el volum. La idea no es va portar a terme per raons que ignoro, però resulta tan suggestiva avui com ho era fa quaranta anys. O potser més, perquè amb el pas del temps aquests articles, al marge de la qualitat intrínseca, han incrementat el valor documental. Fet i fet, la represa d'aquell projecte permetria que el record de Gaziell revisqués entre els seus conciutadans, mentre que Sant Feliu rescataria un oblidat tribut d'homenatge d'un dels seus fills més il·lustres. Tots dos —Sant Feliu i Gaziell, Gaziell i Sant Feliu— hi sortirien guanyant.